

Να δοθεί στο Νίκο
και ~~στα παιδιά~~

1/4/2007

Ιδέες για το Προγραμματικό Συνέδριο

Περιεχόμενα

1. Κοινωνία και οικονομία της γνώσης	1
2. Δημόσια διοίκηση	6
3. Κοινωνία των πολιτών και αποκέντρωση	9
4. Οι πόλεις του μέλλοντος	9
5. Περιβάλλον και βιώσιμη ανάπτυξη	11
6. Ασφάλεια και άμυνα	12
7. Υγεία και πρόνοια	13
8. ???	13

Το Πρόγραμμα του ΠΑΣΟΚ χρειάζεται να απαντάει σε ένα κεντρικό ερώτημα που θα πρέπει να είναι «σε ποια Ελλάδα θέλουμε να ζούμε εμείς και τα παιδιά μας μετά από 4 χρόνια και ποια θα είναι η Ελλάδα του 2020; - 200 χρόνια μετά την ανάδυση της νεώτερης Ελλάδας». Καθώς όμως το τι συμβαίνει μέσα στη χώρα και πως ζουν οι κάτοικοί της εξαρτάται άμεσα πλέον από τα συμβαίνοντα στον ευρωπαϊκό και παγκόσμιο περίγυρο, είναι κρίσιμο για την Ελλάδα να μπορεί:

- να επηρεάζει και να συμμετέχει σ' αυτά που συμβαίνουν στην Ευρώπη και στον κόσμο, άρα να παράγει θέσεις και αξίες που να ενδιαφέρουν τους υπόλοιπους λαούς και κράτη
- να προκαθορίζει στόχους για τη στρατηγική της θέση στο διεθνή οικονομικό ανταγωνισμό, σε σχέση με τις άλλες χώρες, και να οργανώνει τα μέσα και τους μηχανισμούς για την επίτευξη των στόχων αυτών
- να αντιμετωπίζει τις κοινωνικές αλλαγές με γνώμονα τόσο την προσφορά κάθε ατόμου και κάθε ομάδας στο σύνολο, όσο και τις ανάγκες των κοινωνικά ασθενέστερων, και να εξασφαλίζει την ισόρροπη ανάπτυξη προς όφελος του κοινωνικού συνόλου.

Ξεκινώντας απ' αυτές τις θέσεις, θα πρέπει να προσπαθήσουμε να εξειδικεύσουμε τους στόχους και τις στρατηγικές μας στους επιμέρους τομείς της πολιτικής δράσης.

1. Κοινωνία και οικονομία της γνώσης

Χάρη στην ταχύτητα με την οποία παράγονται και εφαρμόζονται οι νέες γνώσεις στην οικονομική εξέλιξη, έχουν αλλάξει ^{ριζικά} άρδην τα υποδείγματα της οικονομικής ανάπτυξης και οι πολιτικές που εφαρμόζονται σε όλους σχεδόν τους τομείς. Πολιτικές που θεωρούνταν στο παρελθόν ανεξάρτητες μεταξύ τους, συνδέονται σήμερα με το κοινό υπόβαθρο που αφορά την παραγωγή, την διάδοση (μεταφορά) και την εφαρμογή των

νέων γνώσεων. Η εκπαίδευση δεν είναι μόνον ένας μηχανισμός μετάδοσης γνώσης και διαμόρφωσης του χαρακτήρα των πολιτών. Οι επιχειρήσεις δεν είναι αποκλειστικά ένας μηχανισμός εκμετάλλευσης των γνώσεων. Οι διάφοροι τομείς παραγωγής, περιλαμβανομένων και του τουρισμού, των μεταφορών, της γεωργίας, της υγείας, του χρηματοπιστωτικού συστήματος, δεν αρκούνται στην αγορά νέου εξοπλισμού για να αντιμετωπίσουν το εντεινόμενο διεθνή ανταγωνισμό. Η δημόσια διοίκηση δεν αρκείται στην διαχείριση του θεσμικού πλαισίου και στην ισότιμη αντιμετώπιση των πολιτών για να δημιουργήσει ευνοϊκές αναπτυξιακές προϋποθέσεις, στη μείωση της ανεργίας, την αύξηση της απασχόλησης, το περιορισμό των ανισοτήτων. Ακόμη και οι τομείς της δικαιοσύνης και της ασφάλειας απέκτησαν ένα νέο δυναμικά εξελισσόμενο κεφάλαιο που αφορά στην παραγωγή και αξιοποίηση της πνευματικής παραγωγής και της νέας γνώσης.

Η εκπαίδευση στην Ελλάδα παραμένει ακόμη εγκλωβισμένη σ' ένα εσωστρεφές μοντέλο, στο οποίο ένα μεγάλο μέρος αφιερώνεται στην παραγωγή στελεχών για την ίδια την εκπαίδευση. Σημαντικά ποσοστά αποφοίτων θετικών και ανθρωπιστικών σπουδών προσδοκούν σε μια εξαρτημένη απασχόληση στη πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ και ένας πολύ σημαντικός αριθμός διδασκόντων των ελληνικών πανεπιστημίων ανακυκλώνεται στα ίδια τα ιδρύματα απ' όπου αποφοιτά. Από δε το υπόλοιπο είναι πολλοί εκείνοι που προσβλέπουν για μια θέση στη δημόσια διοίκηση. Ο αναπροσανατολισμός των προσδοκιών των μαθητών και των φοιτητών αναδεικνύεται ως ένα μείζον ζήτημα για το δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα, ζήτημα που έχει πολλές πτυχές, που αφορούν τόσο τις αξίες που μεταδίδουν η οικογένεια, οι εκπαιδευτικοί και τα ΜΜΕ, όσο και τις προοπτικές που βρίσκει ένας νέος στην ανοιχτή αγορά εργασίας. Η αναβάθμιση της πρωτοβουλίας, της δημιουργικότητας, της επιχειρηματικότητας και της ικανότητας στην επίλυση προβλημάτων αποτελεί εξίσου σημαντική πρόκληση για την εκπαιδευτική μας πολιτική με την αύξηση των δημόσιων δαπανών για την εκπαίδευση. Άλλωστε, οι δαπάνες αυτές πέρασαν από το 3% του ΑΕΠ το 1994 στο 4% το 2003, με μέσο κοινοτικό όρο για το 2003 το 5,17% (ΕΕ-27) ή το 5,02% (ΕΕ-13). Η αύξηση των δημόσιων δαπανών είναι μόνον μια παράμετρος του εκπαιδευτικού μας προβλήματος και δεν αποτελεί σαφή ένδειξη της ποιότητας της εκπαίδευσης. Μπορεί η Σουηδία να δαπανά το 7,47% του ΑΕΠ της και η Φινλανδία το 6,41%, αλλά έχουμε και το παράδειγμα της Πορτογαλίας, που με 5,61% δεν καταφέρνει να πετύχει καλλίτερα αποτελέσματα από την Ελλάδα.

Η ελληνική εκπαίδευση δεν μπορεί να εγκλωβίζεται στον φαύλο κύκλο των αλληπάλληλων μεταρρυθμίσεων, που μερικές φορές αναιρούνται και που συνήθως επικεντρώνονται στα επουσιώδη. Οι ειδικοί περί τα εκπαιδευτικά αποφαινόμενοι ότι αν στόχος της χώρας είναι να μεγιστοποιήσει την μεταφορά γνώσης θα πρέπει να δώσει έμφαση στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, και αν θέλει να συμμετέχει ενεργά στην παγκόσμια παραγωγή γνώσης η έμφαση ανήκει στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Στην Ελλάδα διακηρύσσουμε ότι θα προωθήσουμε την οικονομία της γνώσης, αλλά δεν έχουμε ακόμη συνειδητοποιήσει ότι για να πραγματοποιηθεί κάτι τέτοιο χρειάζεται έμφαση στην έρευνα, έχοντας βέβαια διασφαλίσει την ομαλή λειτουργία των μηχανισμών διάδοσης και αξιοποίησης της γνώσης. Η διαπίστωση αυτή μεταφράζεται σε διπλή προσπάθεια σε όλα τα επίπεδα. Τα μεν πανεπιστήμια, έχοντας αποκτήσει την

περιπόθητη αυτοτέλεια και αποδεχτεί την απαραίτητη κοινωνική λογοδοσία, οφείλουν να ανταγωνιστούν τα ομοειδή ιδρύματα στην Ευρώπη και στον κόσμο. Από τα ίδια τα ιδρύματα, ή έστω μερικά απ' αυτά, περιμένουμε να θέσουν ως στόχο να βρεθούν ανάμεσα στα 100 καλλίτερα του κόσμου μέχρι το 2015. Αυτό θα σημαίνει ικανότητα προσέλκυσης των καλλίτερων ερευνητών και καθηγητών, των καλλίτερων φοιτητών και κουνδυλίων για έρευνα και ανάπτυξη τους από πλειάδα δημόσιων και διεθνών πηγών. Σημαίνει επίσης αποδεκτά αποτελέσματα τόσο στην επαγγελματική σταδιοδρομία των αποφοίτων όσο και στην ακαδημαϊκή και οικονομική αξιοποίηση της ερευνητικής παραγωγής.

Είναι σε θέση σήμερα τα ελληνικά πανεπιστήμια να προσελκύσουν τους καλλίτερους καθηγητές και ερευνητές; Τις τελευταίες δεκαετίες, οι καθηγητές των ελληνικών ΑΕΙ προέρχονταν από ευρωπαϊκά και αμερικανικά πανεπιστήμια και ερχόμενοι στην Ελλάδα εμπλούτισαν την ακαδημαϊκή κοινότητα με τις διεθνείς τους εμπειρίες. Τα τελευταία χρόνια, που έχει αυξηθεί η χρηματοδότηση της έρευνας στην Ελλάδα, πολλοί διδάκτορες διορίζονται σε θέσεις καθηγητικές στο ίδιο ίδρυμα όπου εκπαιδεύτηκαν, με αποτέλεσμα να ενισχύονται τα κλειστά κυκλώματα και να συρρικνώνονται οι διεθνείς προσβάσεις της ακαδημαϊκής κοινότητας¹. Τα αμερικανικά και τώρα πλέον και τα περισσότερα ιαπωνικά και ευρωπαϊκά ιδρύματα έχουν ιδιαίτερες στρατηγικές για να προσελκύσουν υψηλού επιπέδου καθηγητές και ερευνητές, ανεξαρτήτως εθνικότητας. Για να μπορέσουν να ανταγωνιστούν τα ελληνικά ιδρύματα στον στίβο αυτό, πρέπει να τους δώσουμε τη θεσμική και οικονομική δυνατότητα να αναζητήσουν το καταλληλότερο ανθρώπινο δυναμικό.

Είναι σε θέση τα ελληνικά πανεπιστήμια να προσελκύουν τους καλλίτερους υποψήφιους φοιτητές; Όλο το βάρος της πολιτικής μας έχει πέσει στην διαδικασία των «πανελληνίων» ή «γενικών» εξετάσεων, υποθέτοντας ότι αυτές διασφαλίζουν το αδιάβλητο της επιλογής των καλλίτερων. Όμως σ' αυτό το σημείο χρειάζεται να ελέγξουμε την ποιότητα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης απ' όπου προέρχεται το σύνολο σχεδόν των φοιτητών. Χρειάζεται επίσης να λάβουμε υπόψη ότι τα πανεπιστήμια που αναγνωρίζονται για την υψηλή ποιότητά τους είναι σε θέση να προσελκύουν φοιτητές απ' όλο τον κόσμο.

Ας έρθουμε τώρα στην ποιότητα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και στην ικανότητά της να προετοιμάζει τους νέους να ενταχθούν στην κοινωνία και την οικονομία της γνώσης. Τα αποτελέσματα των ελέγχων του ΟΟΣΑ (Pisa) δεν είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικά. Τοποθετούν τις επιδόσεις των ελλήνων μαθητών στα μαθηματικά, τις φυσικές επιστήμες και τη γλώσσα πολύ χαμηλά σε σχέση με τους μαθητές των άλλων χωρών. Εξάλλου και το γεγονός ότι οι μαθητές για να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις των πανελληνίων εξετάσεων χρειάζεται να υποβληθούν στη συμπληρωματική παιδεία των φροντιστηρίων δείχνει την ανεπάρκεια του σχολείου. Τίθεται και εδώ θέμα καταλληλότητας των διαδικασιών εκπαίδευσης και επάρκειας των εκπαιδευτών.

¹ Θα 'ταν σκόπιμο να απαγορευτεί σε έναν διδάκτορα να γίνεται καθηγητής στο ίδιο ίδρυμα στο οποίο απόκτησε το διδακτορικό του δίπλωμα για μια σημαντική χρονική περίοδο από την απόκτηση του διδακτορικού. Να εξασφαλιστεί έτσι η κινητικότητα μέσα στην χώρα.

Όσον αφορά στις διαδικασίες εκπαίδευσης, έχουν προ πολλού επισημανθεί οι αδυναμίες των μοναδικών βιβλίων και της ομοιομορφίας ανά τη χώρα, της αποστήθισης μιας στείρας ύλης, της αποθάρρυνσης της πρωτοβουλίας και της επιχειρηματικότητας. Για τους εκπαιδευτικούς, μετά από πολλές δεκαετίες, εισήχθησαν από το ΠΑΣΟΚ η αξιολόγηση και η διαρκής επιμόρφωση. Όμως αυτές οι διαδικασίες ακόμη δεν έχουν εδραιωθεί και χρειάζεται ιδιαίτερη προσπάθεια τόσο για τη γενίκευση και την ποιοτική αναβάθμιση της διαρκούς επιμόρφωσης όσο και για τη συστηματοποίηση της αξιολόγησης σε ατομικό και σχολικό επίπεδο. Η επιτυχία των αποφοίτων στην επαγγελματική ή και ακαδημαϊκή τους σταδιοδρομία πρέπει να είναι ένα στοιχείο που θα γίνεται γνωστό κάθε χρόνο στους υπεύθυνους του σχολείου και της τοπικής κοινωνίας όπου είναι ενταγμένο.

Σήμερα πλέον δεν είναι μόνον το σχολείο, με την παραδοσιακή έννοια, που διαμορφώνει χαρακτήρες και μορφώνει τα παιδιά. Εκτός από την οικογένεια, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, ιδιαίτερα η τηλεόραση, το Διαδίκτυο, οι εξωσχολικές δραστηριότητες, οι πολιτιστικές δραστηριότητες συμβάλλουν ίσως περισσότερο από το σχολείο στη διαμόρφωση των μελλοντικών πολιτών. Το ΠΑΣΟΚ θα χρειαστεί μιαν ιδιαίτερη πολιτική απευθυνόμενη στη νέα γενιά, συμπληρωματική προς την εκπαιδευτική, για να παρέμβει αποτελεσματικά η κοινωνία στη μόρφωση των νέων και στη διαμόρφωση συμπεριφορών και στάσεων.

Η μεγάλη όμως διαφορά με το παρελθόν βρίσκεται στο ρόλο των επιχειρήσεων στην ανάπτυξη και επιβίωση της οικονομίας της γνώσης. Έχει γραφεί επανειλημμένως ότι ανά τον κόσμο περισσότερες γνώσεις παράγονται πλέον στις επιχειρήσεις, από τις οποίες και αξιοποιούνται, παρά στο εκπαιδευτικό σύστημα. Ταυτόχρονα, μέσα από την τριτοβάθμια εκπαίδευση ξεπηδάν νέες επιχειρηματικές πρωτοβουλίες που εμπλουτίζουν τον παραγωγικό ιστό. Στις πιο αναπτυγμένες χώρες, όπως είναι η Σουηδία και η Ελβετία, οι ΗΠΑ και η Ιαπωνία, τα 2/3 ως 3/4 περίπου της εγχώριας δαπάνης για έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη καλύπτεται από τις επιχειρήσεις. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, θέτοντας ποσοτικούς στόχους για την αύξηση της ανταγωνιστικότητάς της, θεώρησε ότι οι δαπάνες για έρευνα πρέπει να αυξηθούν στο 3% του ΑΕΠ ως το 2010, αλλά οι επιχειρήσεις θα πρέπει να καλύπτουν τα 2/3 της χρηματοδότησης. Και αυτό αποδεικνύεται στην πράξη ως εξαιρετικά δύσκολος στόχος για να επιτευχθεί. Η Ελλάδα από το 2003 έθεσε ως στόχο να αυξήσει τη δαπάνη από το 0,6% στο 1,5% του ΑΕΠ και τη συμμετοχή των επιχειρήσεων από το 30% στο 40% στη δαπάνη. Ο διπλός αυτός στόχος έχει περιληφθεί και στο Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων, όπως και στο Προγραμματικό Πλαίσιο του ΠΑΣΟΚ. Με δεδομένη όμως τη δυσκολία επίτευξής του και για να μην βρεθούμε μετά από λίγα χρόνια στη δυσάρεστη θέση να διαπιστώνουμε ότι ελάχιστα έχουν βελτιωθεί τα ανωτέρω ποσοστά, είναι απολύτως απαραίτητο να εξειδικευτούν οι στόχοι και να σχεδιαστεί ένα σύστημα παρακολούθησης της πορείας τους, αξιολόγησης των μέτρων και των επιπτώσεών τους, ενεργοποίησης των επιχειρηματικών και κοινωνικών φορέων για την αποτελεσματικότερη ανταπόκρισή τους στα λαμβανόμενα μέτρα κτλ. Η διακήρυξη ενός τόσο περίπλοκου και φιλόδοξου στόχου χωρίς εξειδίκευσή του², ιδιαίτερα όσο αφορά στη συμμετοχή των επιχειρήσεων, μπορεί

² Το εγχείρημα είναι πιο σύνθετο και πιο φιλόδοξο και από την ανάληψη της διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων. Αντίστοιχη πρέπει να είναι και ενεργοποίηση και οργανωτική υποστήριξη

να οδηγήσει σε απογοήτευση και εγκατάλειψη, με πολύ αρνητικές επιπτώσεις στη διεθνή ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας.

Η ενεργοποίηση λοιπόν του συνόλου των επιχειρήσεων, η προσέλκυση επιχειρήσεων από το εξωτερικό και κυρίως η δημιουργία νέων επιχειρήσεων με καινοτομικά προϊόντα ή καινοτομικές μεθόδους λειτουργίας, το άνοιγμα σε απαιτητικές εξαγωγικές αγορές για τα νέα προϊόντα και υπηρεσίες πρέπει να αποτελούν θεμελιώδη στοιχεία της οικονομικής πολιτικής για την τρέχουσα και την επόμενη δεκαετία. Η «ένταση γνώσης» αυτών των δραστηριοτήτων προϋποθέτει:

- νέες αναπτυξιακές στρατηγικές εκ μέρους των επιχειρηματιών,
- συνεχή αναβάθμιση της στελέχωσης των επιχειρήσεων, τόσο με νέο προσωπικό όσο και με διαρκή επιμόρφωση του υπάρχοντος,
- βελτίωση της δικτύωσης των επιχειρήσεων με τους μηχανισμούς παραγωγής και μεταφοράς γνώσης,
- βελτίωση της ικανότητας των επιχειρήσεων να αφομοιώνουν τη νέα γνώση,
- αναβάθμιση της ποιότητας των δημόσιων υλικών και άυλων υποδομών,
- αποδοχή της καινοτομίας και του ανταγωνισμού ως βασικού συστατικού της αγοράς εκ μέρους της ζήτησης και των καταναλωτών.

Το Εθνικό Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης, που ίδρυσε το ΠΑΣΟΚ, θα πρέπει να παίζει σημαντικό ρόλο στην προώθηση ενός νέου πνεύματος δημιουργικότητας και εξωστρέφειας σε όλους τους κλάδους της παραγωγής, ιδίως τους πιο σημαντικούς, όπως είναι ο τουρισμός, οι μεταφορές, η γεωργία, η ενέργεια, η κατασκευή, το χρηματοπιστωτικό σύστημα κ.ά. Τα μέτρα για την προώθηση της καινοτομίας χρειάζεται να είναι ταυτόχρονα εστιασμένα σε κατηγορίες επιχειρήσεων και οργανισμών, αλλά και γενικευμένα ώστε να καλύπτουν τις περισσότερες οικονομικές δραστηριότητες. Η καινοτομία, τεχνολογική, οργανωτική ή εμπορική, θα πρέπει να διαποτίσει τις επιχειρηματικές στρατηγικές σε όλα τα επίπεδα και να δημιουργήσει μεγαλύτερη ζήτηση για νέα γνώση.

Η προβολή επιτυχημένων επιχειρηματικών παραδειγμάτων θα βοηθήσει την κοινωνία να αντιληφθεί ποιοι είναι οι σύγχρονοι τρόποι κοινωνικής ανέλιξης και θα συμβάλει στην μείωση της πίεσης για περισσότερες προσλήψεις στο Δημόσιο.

Ιδιαίτερο ρόλο στην αναζωογόνηση του παραγωγικού συστήματος έχουν να παίξουν οι νέες επιχειρήσεις τεχνολογικής βάσης. Τα πανεπιστήμια και τα ΤΕΙ οφείλουν να ετοιμαστούν οργανωτικά και να στελεχωθούν κατάλληλα ώστε να συμβάλουν άμεσα στην οικονομική αξιοποίηση της γνώσης είτε με τη συστηματική παροχή υπηρεσιών προς τρίτους είτε με τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων. Με τον τρόπο αυτό όχι μόνον θα αυξηθεί η συμβολή τους στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη, αλλά θα αυξήσουν και το βαθμό αυτονομίας τους από τις κρατικές επιχορηγήσεις.

Συχνά ακούγεται το σύνθημα από την πλευρά της Αριστεράς ότι πρέπει να εμποδίσουμε την «εμπορευματοποίηση» της γνώσης. Έχουμε όμως αναλογιστεί ότι το σημαντικότερο πλέον και πιο ακριβό εμπόρευμα στον 21^ο αιώνα είναι η γνώση;

Στο ΠΑΣΟΚ λοιπόν ανήκει η ευθύνη να δημιουργηθούν όλες οι συνθήκες ώστε και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, αλλά και η αγορά, κυρίως δε οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί, να δράσουν θετικά στην προσπάθεια δόμησης μιας οικονομίας της γνώσης και στην Ελλάδα.

Πέραν από τις επιχειρήσεις και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, ο ίδιος ο δημόσιος τομέας οφείλει να ευαισθητοποιηθεί και να αναλάβει καθοδηγητικό και συντονιστικό ρόλο, μέσω του προσανατολισμού του προϋπολογισμού και των δημοσίων επενδύσεων κάθε υπουργείου και κάθε νομικού προσώπου που εποπτεύει. Η αύξηση της ζήτησης νέας γνώσης από τις υπηρεσίες και τους οργανισμούς του δημόσιου τομέα είναι απαραίτητη προϋπόθεση όχι μόνον για τον εκσυγχρονισμό τους αλλά και για την αναβάθμιση της ικανότητάς τους να συντονίσουν οποιαδήποτε εθνική ή περιφερειακή προσπάθεια ανάπτυξης της ανταγωνιστικότητας και προσέλκυσης νέων παραγωγικών δραστηριοτήτων υψηλής προστιθέμενης αξίας.

3 Το μεγάλο έλλειμμα της Ελλάδας ως προς τους ~~εταίρους~~ της και σημαντικό εμπόδιο για τη δόμηση της κοινωνίας της γνώσης βρίσκεται στην διαβίου εκπαίδευση. Το έλλειμμα αυτό πρέπει να αντιμετωπιστεί άμεσα, κινητοποιώντας όλες τις διαθέσιμες δυνάμεις. Εμποτισμένη η κοινωνία μας από την παραδοσιακή αντίληψη για την γνώση, δεν αντιλαμβάνεται επαρκώς την ανάγκη συνεχούς ανανέωσης των γνωσιακών εφοδίων κάθε ατόμου. Πολλά σεμινάρια συνεχιζόμενης κατάρτισης που επιχορηγούνται από τα προγράμματα του Κοινωνικού Ταμείου καταλήγουν σε απλές επιδοτήσεις ανέργων ή μισθολογικές ενισχύσεις εργαζομένων. Η συστηματική αξιολόγηση της ποιότητας των σεμιναρίων και των καταρτιζομένων είναι απαραίτητη για την αλλαγή της εικόνας που έχει ο χώρος αυτός στους περισσότερους κοινούς πολίτες.

Όλες αυτές οι απαιτήσεις για εκπαίδευση και κατάρτιση θέτουν ένα κρίσιμο ερώτημα στρατηγικής: που θα βρεθούν, και πόσος χρόνος χρειάζεται γι' αυτό, οι αναγκαίοι εκπαιδευτές για να εκπαιδευτούν αποτελεσματικά και αξιόπιστα τόσο μεγάλα τμήματα του πληθυσμού με τόσο γρήγορους ρυθμούς; Ήδη έχουν οργανωθεί από τη δεκαετία του 1990 μηχανισμοί συνεχούς κατάρτισης, που πρέπει να αξιοποιηθούν. Χρειάζεται όμως πάσει θυσία να αποφευχθούν οι δυσλειτουργίες αυτού του συστήματος, ώστε η κατάρτιση να έχει υψηλό ποιοτικό επίπεδο και οι εκπαιδευόμενοι να έχουν απαιτήσεις απ' αυτό. Η διευκόλυνση της χρησιμοποίησης και εκπαιδευτών από το εξωτερικό, όπως και η αποστολή εκπαιδευομένων σε ξένα ιδρύματα, είναι απαραίτητες για να κερδηθεί πολύτιμος χρόνος και να αξιοποιηθεί η διεθνής πείρα.

2. Δημόσια διοίκηση

Η καθυστέρηση της προσαρμογής της δημόσιας διοίκησης στα σύγχρονα δεδομένα έχει πλέον αναγνωριστεί ως μια από τις βασικές τροχοπέδες της αναπτυξιακής προσπάθειας της Ελλάδας. Στις σύγχρονες οικονομίες, η δημόσια διοίκηση αποτελεί μέρος ενός δικτύου δημόσιων και ιδιωτικών φορέων που συνεργάζονται στενά για να εδραιωθεί η ανταγωνιστικότητα καθενός χωριστά και όλων μαζί. Τα παραδείγματα της Ιαπωνίας και

της Κορέας ανέδειξαν όλα τα χαρακτηριστικά αυτού του αναπτυξιακού υποδείγματος, το οποίο ασφαλώς ενυπάρχει και στα κράτη της Ευρώπης και της βόρειας Αμερικής.

Οι προσπάθειες που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα, μεταξύ άλλων με τη δημιουργία του Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης, του ΑΣΕΠ, των ΚΕΠ, τις ρυθμίσεις για τις προσλήψεις, την αξιολόγηση και τις τοποθετήσεις των υπαλλήλων σε θέσεις της ιεραρχίας και τη δημιουργία ορισμένων «πρότυπων» υπηρεσιών (π.χ. ΣΔΟΕ, ΥΕΕΤ/ΥΠΕΤ/ΓΓΕΤ, ΚΕΠ, Υπηρεσίες Διαχείρισης Επιχειρησιακών Προγραμμάτων) δεν έχουν αποδώσει ακόμη ουσιαστικά αποτελέσματα. Τα εγχειρήματα αυτά είτε αφορούν στο σύνολο της δημόσιας διοίκησης είτε σε πρότυπες μονάδες για την προώθηση τομέων ειδικού ενδιαφέροντος, μετά από λίγα χρόνια απορροφώνται από την επικρατούσα νοοτροπία, εξουδετερώνονται από νεώτερες παρεμβάσεις και βαίνουν προς την παρακμή. Οι ίδιοι οι υπουργοί, γνωρίζοντας τη δυσκολία της αναμόρφωσης της διοίκησης στον τομέα τους μέσα στη διάρκεια της θητείας τους, επιλέγουν να οργανώσουν ένα αποτελεσματικό επιτελείο συνεργατών και να χρησιμοποιήσουν επιλεκτικά τον διοικητικό μηχανισμό για την εκτέλεση των αποφάσεων. Η προσπάθεια αποκέντρωσης αρμοδιοτήτων στις Περιφέρειες, τις Νομαρχίες και τους Δήμους ανέδειξε ακόμη περισσότερα προβλήματα, που αφορούν την εκπαίδευση των υπαλλήλων, τα κίνητρα και αντικίνητρα στην εργασία, τις σχέσεις με την κοινωνία και την αντίληψη που έχει η κοινωνία για το ρόλο και τη λειτουργία των δημόσιων υπηρεσιών. Η αντίληψη αυτή είναι ίσως κρίσιμο να αλλάξει παράλληλα με τις αλλαγές που θα εισάγονται στις κεντρικές κρατικές ή τις τοπικές υπηρεσίες.

Πρέπει όμως ευθύς εξ' αρχής να λάβουμε υπόψη ότι η δημόσια διοίκηση δεν είναι ένα ομοιογενές σύνολο που μπορεί να λειτουργήσει ενιαία σε όλο το πλάτος και το βάθος του. Η παραδοσιακή διοίκηση παρέχει τυποποιημένες υπηρεσίες στους πολίτες καθημερινά ή σε προκαθορισμένα διαστήματα και οφείλει να αντιμετωπίζει όλους τους «πελάτες» της ισότιμα, με ομοιόμορφο τρόπο. Πρόκειται για την καλώς εννοούμενη γραφειοκρατία. Από την άλλη πλευρά η σύγχρονη εποχή, και ιδιαίτερα η παγκοσμιοποιημένη οικονομία της γνώσης, απαιτεί δημόσιες υπηρεσίες που χαράζουν και εφαρμόζουν μακροχρόνιες πολιτικές σε συνεργασία (σταθερές ή κατά περίπτωση δικτυώσεις) με διοικήσεις άλλων χωρών, με επιχειρήσεις και αναπτυξιακούς οργανισμούς, πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα. Οι δυο τύποι υπηρεσιών απαιτούν διαφορετικές συνθήκες λειτουργίας, διαφορετική οργάνωση και στελέχωση, διαφορετικές σχέσεις με την κοινωνία.

Παρ' όλο που σε ορισμένες περιπτώσεις οι δημόσιες υπηρεσίες επιφορτίζονται και με τους δυο τύπους λειτουργιών, είναι αναγκαίο να αποσαφηνιστούν οι διακριτοί ρόλοι για να ληφθούν αποτελεσματικά μέτρα αναβάθμισης του συνόλου του Δημόσιου τομέα. Στην πρώτη κατηγορία η κοινωνία ζητάει ταχύτητα εξυπηρέτησης, με χαμηλό κόστος, αξιοπιστία των παρεχομένων υπηρεσιών, που είναι στις περισσότερες περιπτώσεις μετρήσιμες. Στη δεύτερη κατηγορία απαιτούνται δημιουργικότητα, ενόραση, ικανότητα συνεργασίας, υψηλή αφοσίωση στο καθήκον και αντίληψη των διεθνών εξελίξεων. Στην πρώτη κατηγορία η διοίκηση κυρίως καταναλώνει τη νέα γνώση για τη συνεχή αναβάθμιση των υπηρεσιών της, στη δεύτερη επιπλέον συμμετέχει με διάφορους τρόπους στην παραγωγή γνώσης. Τα μέτρα που έχουν ληφθεί μέχρι σήμερα, και εφόσον

δεν έχουν παραμορφωθεί από τις πρακτικές της σημερινής Κυβέρνησης, ανταποκρίνονται κυρίως στις απαιτήσεις της πρώτης κατηγορίας. Είναι αυτή που επηρεάζει την «καθημερινότητα» του πολίτη. Για τη δεύτερη κατηγορία είναι πολύ πιο δύσκολο να ληφθούν γενικευμένα μέτρα, πέραν από την εμπέδωση της αντίληψης ότι χρειάζεται προσωπικό υψηλής στάθμης και σύστημα διοίκησης που να ενθαρρύνει την πρωτοβουλία και τη συλλογικότητα, την αφοσίωση και τη συνεχή αναβάθμιση δεξιοτήτων.

Και στις δυο περιπτώσεις όμως απαιτείται γενική κοινωνική συναίνεση για τη μετάβαση της Δημόσιας Διοίκησης από μια κατάσταση που θεωρείται μηχανισμός απορρόφησης της ανεργίας και του πλεονάζοντος εργατικού δυναμικού, συνήθως χαμηλών και μεσαίων προσόντων, σε μηχανισμό αποτελεσματικής εξυπηρέτησης του πολίτη και υποστήριξης της αναπτυξιακής προσπάθειας σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Κι αυτό δεν θα καταστεί εφικτό αν δεν απεξαρτηθεί η διοίκηση από τους κομματικούς και προσωπικούς μηχανισμούς πολιτευόμενων.

Πως είναι δυνατόν να συμβάλει σ' αυτό η μελλοντική κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ; Πως μπορεί να βγάλει τη χώρα από το φαύλο κύκλο της επέλασης των ημετέρων κάθε φορά που τους δίνεται η ευκαιρία; Είναι προφανές ότι όσο η οικονομία θα προσφέρει περιορισμένες ευκαιρίες απασχόλησης με όρους που να ικανοποιούν τις προσδοκίες των πολιτών, η πίεση για «μια δουλειά στο Δημόσιο» θα είναι έντονη και οι πολίτευτές θα προσπαθούν να ικανοποιήσουν τη ζήτηση με τα δικά τους κριτήρια. Από την άλλη, όσο το Δημόσιο παραμένει τροχοπέδη στη διαμόρφωση ενός νέου αναπτυξιακού υποδείγματος και στην μετάβαση της χώρας στην οικονομία της γνώσης, θα είναι δύσκολο να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα, να προσελκυσθούν νέες επενδυτικές πρωτοβουλίες και να μεγεθυνθούν οι υπάρχουσες δραστηριότητες του ιδιωτικού τομέα, ώστε να απορροφηθεί η ανεργία που προκαλείται από το κλείσιμο μη ανταγωνιστικών επιχειρήσεων και από τη συρρίκνωση του γεωργικού τομέα. Είναι προφανές ότι το ΠΑΣΟΚ έχει να κάνει πολύ σοβαρό έργο σ' αυτό το θέμα, οργανώνοντας αποτελεσματικότερα την αγορά εργασίας και προβάλλοντας τα παραδείγματα των δημόσιων υπηρεσιών που λειτουργούν αποτελεσματικά και παραμένουν ανεξαρτημένες από τις κομματικές επιδρομές ημετέρων καθώς εκείνων των υπηρεσιών που καταρρέουν μετά από αναξιοκρατικές ανατροπές ιεραρχιών με κομματικά κριτήρια.

Η δημόσια διοίκηση έχει ανάγκη από παραδείγματα «καλών πρακτικών» και «πρακτικών προς αποφυγή» για να καταστεί σαφές στον κοινό πολίτη ποιες βλάβες υφίσταται ο ίδιος όταν επικρατεί στις υπηρεσίες η αναξιοκρατία και οι υπάλληλοι αναφέρονται σε κέντρα έξω από την υπηρεσία τους, οι δε διαδικασίες αξιολόγησης απαξιώνονται από την επομένη της έναρξης εφαρμογής τους. Το ΕΚΔΔ, μόνο ή σε συνεργασία με εξειδικευμένα πανεπιστημιακά εργαστήρια, θα μπορούσε να αναλάβει το έργο της διαπαιδαγώγησης των πολιτών και των πολιτικών, μια δραστηριότητα που θα είναι συνεχής και δεν θα εγκαταλειφθεί μετά το πρώτο έτος εφαρμογής.

3. Κοινωνία των πολιτών και αποκέντρωση

Το όραμα μιας ενεργού κοινωνίας των πολιτών έχει προβληθεί επανειλημμένως από το ΠΑΣΟΚ. Δεν έχει όμως ακόμη γίνει κατανοητό στον κοινό πολίτη τι σημαίνει αυτός ο όρος και ποια είναι τα πλεονεκτήματά του απέναντι στη σημερινή κοινωνική οργάνωση. Πολύ περισσότερο δεν είναι σαφή τα βήματα που χρειάζεται να γίνουν προκειμένου να περάσουμε από τις σημερινές σχέσεις εξάρτησης κράτους – πολίτη και κέντρου – περιφέρειας, σε σχέσεις όπου το κράτος θα αποτελεί έναν από τους πολλούς θεσμούς της κοινωνίας και οι οργανωμένες συλλογικές πρωτοβουλίες των πολιτών θα έχουν ενεργό παρουσία σε όλο το φάσμα του δημόσιου βίου.

Η μετεξέλιξη θα βοηθηθεί τα μέγιστα από την βελτίωση των ικανοτήτων του πολίτη να κατανοήσει φαινόμενα και γεγονότα τα οποία διαχειρίζεται αποκλειστικά το κράτος. Αυτό σημαίνει από τη μια πλευρά καλλίτερα μορφωμένοι και ενημερωμένοι πολίτες, με περισσότερο διαθέσιμο χρόνο για τα κοινά και από την άλλη περισσότερη διαφάνεια στη δράση και τις πράξεις του κράτους. Η μετεξέλιξη θα βοηθηθεί επίσης από την αναβάθμιση των ικανοτήτων των περιφερειακών και τοπικών διοικήσεων να σχεδιάζουν και να εφαρμόζουν πολιτικές για τις ανάγκες του χώρου ευθύνης τους, για την βελτίωση της ικανότητάς τους να προσελκύουν επενδύσεις που θα δημιουργούν θέσεις εργασίας και θα αντλούν ανθρώπινο δυναμικό υψηλής ποιότητας από την εθνική και τη διεθνή αγορά εργασίας.

Η δόμηση της κοινωνίας των πολιτών είναι ένα μακροχρόνιο όραμα και απαιτεί πλήρη κατανόηση από το σημερινό παντοδύναμο κρατικό μηχανισμό για τις υποχρεώσεις του να μεταφέρει ευθύνες και τεχνογνωσία στους πολίτες και αρμοδιότητες στις τοπικές διοικήσεις, ενδεχομένως με συνεχή παρακολούθηση και αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των τοπικών αρχών κατά τα πρώτα χρόνια εφαρμογής. Τυχόν εκτροπές και χαμηλή απόδοση δεν σημαίνει επαναφορά των αρμοδιοτήτων στον κεντρικό μηχανισμό, αλλά αποτελεσματικότερη εκπαίδευση των τοπικών φορέων και παροχή των μέσων για την εκπλήρωση των στόχων και υποχρεώσεών τους. Η αποτυχία και εγκατάλειψη των γεωργικών συνεταιρισμών στην δεκαετία του 1980, αλλά και η λειτουργία των συλλόγων γονέων στα δημόσια και ιδιωτικά σχολεία, οι τοπικοί πολιτιστικοί σύλλογοι κ.ά. μπορεί να μας δώσουν χρήσιμα διδάγματα για το σχεδιασμό και την οργάνωση της ανάπτυξης της κοινωνίας των πολιτών. Όπως φαίνεται από τα μέχρι σήμερα εμπόδια, δύσκολα θα υπάρξει πρόοδος αν δεν λειτουργήσει ένα επιτελείο σχεδιασμού, παρακολούθησης και αξιολόγησης των ενεργειών και των επιτευγμάτων, που θα ανατροφοδοτεί το σύστημα με νέα γνώση για τις αδυναμίες και τα επιτεύγματα του εγχειρήματος. Τα αντανάκλαστα του συγκεντρωτισμού είναι πολύ ισχυρά σήμερα όχι μόνον στον κρατικό μηχανισμό αλλά και στα συνδικάτα και στους ίδιους τους «αποκεντρωμένους» οργανισμούς.

4. Οι πόλεις του μέλλοντος

Οι πόλεις αποτελούσαν από την αρχαιότητα σημεία μορφοποίησης της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης της ανθρωπότητας. Μπορεί οι πόλεις-κράτη να

αντικαταστάθηκαν από τις αυτοκρατορίες, τα βασίλεια και πιο πρόσφατα τα κράτη-έθνη, οι πόλεις όμως παραμένουν φάροι έλξης για τους ανθρώπους, τις επενδύσεις, την πνευματική και πολιτιστική δημιουργία. Πολλοί διαβλέπουν μέσα από την πιθανολογούμενη εξέλιξη των πόλεων³ και την πορεία των κρατών στα οποία ανήκουν οι πόλεις αυτές. Αν και οι σύγχρονες τεχνολογίες των μεταφορών, των επικοινωνιών και του διαδικτύου διευκολύνουν την συνεργασία απομακρυσμένων ανθρώπων και παραγωγικών μονάδων, τίποτε δεν φαίνεται να έχει ακόμη υποκαταστήσει την προσωπική επαφή. Η τεχνολογική καινοτομία, αλλά και η καλλιτεχνική δημιουργία βρίσκουν πρόσφορο έδαφος στο αστικό περιβάλλον για να ανθίσουν. Στην παγκοσμιοποιημένη οικονομία της γνώσης, οι πόλεις παίζουν κρίσιμο ρόλο στην παραγωγή πλούτου (προστιθέμενης αξίας) και ο ανταγωνισμός μεταξύ πόλεων για την προσέλκυση ανθρώπινου δυναμικού και χρηματο-πιστωτικού κεφαλαίου εντείνεται όλο και περισσότερο.

Μέσα σ' αυτόν τον ανταγωνισμό, ποιος είναι ο ρόλος και το μέλλον των σημαντικότερων ελληνικών πόλεων; Η Ευρώπη διαθέτει δυο mega-πόλεις που κινούνται στον παγκόσμιο ανταγωνισμό (Λονδίνο, Παρίσι) και 16 πόλεις που χαρακτηρίζονται ως ατμομηχανές της ανάπτυξης: οι περισσότερες απ' αυτές βρίσκονται στη Γερμανία, ενώ μικρότερες χώρες όπως η Σουηδία, η Δανία, το Βέλγιο ή η Αυστρία, διαθέτουν από μια τέτοια «ατμομηχανή». Στο χώρο των Βαλκανίων δεν υπάρχει ανάλογη συγκέντρωση. Πως θα μπορούσε η ευρύτερη περιοχή Αθήνας-Πειραιά να ενταχθεί στην κατηγορία αυτή και να αποκτήσει μοναδικά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα απέναντι σε όλες τις πόλεις της ανατολικής Μεσογείου και των Βαλκανίων; Χρειάζεται σημαντική αναβάθμιση στην προστιθέμενη αξία που παράγει η βιομηχανία, στην επιστημονική και τεχνολογική έρευνα στο δημόσιο και τις επιχειρήσεις, στην απασχόληση επιστημονικού και τεχνικού προσωπικού και στις δραστηριότητες διαβίου κατάρτισης. Το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα για την Αττική θα πρέπει να επανεξεταστεί υπό αυτό το πρίσμα και να τεθούν μεσοπρόθεσμοι και μακροπρόθεσμοι στόχοι για τους τομείς εξειδίκευσης που θα επιλεγούν.

Ταυτόχρονα αναμένουμε βέβαια να εξειδικευτούν οι στόχοι και ο μελλοντικός ρόλος της Θεσσαλονίκης στο χώρο της Βαλκανικής και της Ανατολικής Ευρώπης και ορισμένων μικρότερων πόλεων, όπου υπάρχει ήδη αξιόλογη συγκέντρωση υποδομών και ανθρώπινου δυναμικού, όπως είναι η Πάτρα και το Ηράκλειο. Δεν αρκεί να προγραμματίζουμε ασύνδετες μεταξύ τους επενδύσεις σε υποδομές και επιμόρφωση. Η κάθε πόλη χρειάζεται να υιοθετήσει ένα «στρατηγικό όραμα» για τα επόμενα 10 χρόνια και να το εκφράσει μέσα από τα προγράμματα και τη διαχείριση των πόρων που διαθέτει και μπορεί να συγκεντρώνει σταδιακά. Με τον τρόπο αυτό προωθείται συντονισμένα η ανταγωνιστικότητα και η καινοτομία σε τοπικό επίπεδο και συνδέονται αφενός με την ανάπτυξη της οικονομίας της γνώσης και αφετέρου με την εδραίωση της κοινωνίας των πολιτών.

³ Οι μεγάλες πόλεις μπορεί να ταυτίζονται με τις γεωγραφικές περιφέρειες όπου ανήκουν, π.χ. Αθήνα - Αττική

5. Περιβάλλον και βιώσιμη ανάπτυξη

Αυτός ο ίδιος ο στόχος της αύξησης της ανταγωνιστικότητας επιτάσσει υψηλά επίπεδα ποιότητας του φυσικού αλλά και του δομημένου περιβάλλοντος. Κατά συνέπεια, η ανάγκη για προστασία και για αναβάθμιση του περιβάλλοντος προβάλλει στις πρώτες προτεραιότητες της πολιτικής μας.

1. Οι στόχοι της Λισσαβόνας για τη χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και τη μείωση των ρύπων και του διοξειδίου του άνθρακα: Η Ελλάδα ήταν υπερήφανη για τα λιγνιτικά της αποθέματα, που περιόριζαν την εξάρτηση από τις προμήθειες πετρελαίου. Αυτό την αποπροσανατόλισε από τις υποχρεώσεις να χρησιμοποιήσει τις εξίσου άφθονες ηλιακή, αιολική και γεωθερμική ενέργεια, για τις οποίες όμως δεν υπήρχε άμεσα διαθέσιμη τεχνολογία και των οποίων η συγκριτική οικονομική αποδοτικότητα εξαρτάται από τις τιμές του πετρελαίου. Με ελάχιστες δυνατότητες να παράγει τεχνολογία, περίμενε πότε οι τεχνολογικά προηγμένοι διεθνείς προμηθευτές μηχανολογικού εξοπλισμού θα έρχονταν δυναμικά στην αγορά να προτείνουν τα προϊόντα τους. Η έρευνα, η τεχνολογική ανάπτυξη και η ενθάρρυνση της ανάπτυξης ισχυρών παραγωγικών μονάδων στο χώρο θα έπρεπε να είναι βασική προτεραιότητα της ενεργειακής πολιτικής.
2. Μεγάλο ποσοστό των ρύπων στην Ελλάδα, ιδιαίτερα μέσα στις πόλεις, οφείλεται στις μεταφορές. Η ανάπτυξη κινητήρων ανεξαρτημένων από τα παράγωγα του πετρελαίου και η ένταξη τους στο στόλο αυτοκινήτων πρέπει να ενθαρρυνθεί και να επιταχυνθεί (ηλεκτρικά, υβριδικά αυτοκίνητα, το υδρογόνο ως καύσιμο).
3. Μεγάλο μέρος των χερσαίων μεταφορών γίνεται με ιδιωτικά επιβατηγά και φορτηγά αυτοκίνητα. Η ανάπτυξη ενός αξιόπιστου δικτύου σιδηροδρόμων που να καλύπτει το σύνολο της χώρας (παραδείγματα ορεινών χωρών: Ελβετίας και Αυστρίας) θα μειώσει τόσο την επιβάρυνση του ατμοσφαιρικού περιβάλλοντος όσο και την εξάρτηση από τα εισαγόμενα παράγωγα του πετρελαίου. Η Ελλάδα θα μπορούσε να σχεδιάσει ένα φιλόδοξο μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα ανάπτυξης των μέσων μεταφοράς σταθερής τροχιάς (σιδηρόδρομος, μετρό, τραμ) που να χρησιμοποιεί τις νέες τεχνολογίες (τρένα πολύ υψηλών ταχυτήτων κτλ) και να υποκαταστήσει εν μέρει και τις ενεργοβόρες αεροπορικές μεταφορές.
4. Με την προοπτική αύξησης της θερμοκρασίας και τη μείωση των υδατικών αποθεμάτων είναι αναγκαίο να βρεθούν νέες πηγές κατάλληλου νερού. Κατά τους ειδικούς, ο μεγαλύτερος ποταμός της Ελλάδας σε παροχή είναι πια ο αγωγός της Ψυτάλλειας που διαθέτει το προϊόν του καθαρισμού στη θάλασσα. Το νερό αυτό μπορεί να αξιοποιηθεί τόσο για γεωργικές όσο και για αστικές χρήσεις. Πέρα απ' αυτό, για τις παραθαλάσσιες περιοχές που καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος της Ελλάδας, μπορούν να βελτιωθούν οι τεχνολογίες αφαλάτωσης και να καλυφθεί μεγάλο μέρος των αναγκών. Η κυβέρνηση πρέπει να δώσει προτεραιότητα σε αυτού του είδους την τεχνολογική έρευνα. Ταυτόχρονα πρέπει να συνειδητοποιήσουν όλοι το βαθμό κακοδιαχείρισης που υφίστανται τα υδατικά αποθέματα με τις υπεραντλήσεις από γεωτρήσεις που εξαντλούν τους υδροφόρους ορίζοντες, την έλλειψη συντονισμού των αρμόδιων για το νερό φορέων (Υπ. Ανάπτυξης, Υπ. Γεωργίας, ΔΕΗ, ΕΜΥ, δήμοι και κοινότητες, τοπικοί αναπτυξιακοί οργανισμοί κ.ά.), την απόκρυψη στατιστικών στοιχείων για

να είναι δυνατή η επαναχρηματοδότηση των ίδιων μελετών και των ίδιων γεωτρήσεων κτλ.

5. Αστικά απορρίμματα: οι δήμοι και δημότες τους μόλις τα τελευταία χρόνια άρχισαν να ανακαλύπτουν την πολυπλοκότητα της διαχείρισης των απορριμμάτων τους. Η συνεχής εξέλιξη της τεχνολογίας δίνει νέες λύσεις, αλλά όσο οι δήμοι σκέφτονται μόνον πως «θα ξεφορτωθούν τα σκουπίδια» καμιά λύση δεν θα είναι ικανοποιητική. Η Κυβέρνηση θα πρέπει να αναζητήσει τις πλέον προχωρημένες τεχνολογικά λύσεις, ώστε να περιοριστούν οι επιβαρύνσεις για το περιβάλλον και οι αντιδράσεις των κατοίκων που οφείλονται σ' αυτές.
6. Ο τουρισμός ως πηγή ρύπανσης: ο μαζικός μέσης και χαμηλής ποιότητας τουρισμός που φτάνει σε κάθε γωνιά της χώρας συμβάλει στην ευρύτερη κατανομή «αστικών» κατά τα άλλα απορριμμάτων. Με τον τρόπο αυτό υποβαθμίζονται τα τοπία και σταδιακά και οι ίδιες οι τοποθεσίες που προσελκύουν τους τουρίστες. Τα πλαστικά κυρίως απορρίμματα, που έχουν μεγάλο χρόνο αποδόμησης, ενώ μπορεί να ανακυκλωθούν πρέπει να συγκεντρώνονται με ευθύνη των δήμων ή των τοπικών αναπτυξιακών φορέων.
7. Ο θόρυβος και η ποιότητα ζωής των κατοίκων και των τουριστών: ολονύχτιες θορυβώδεις διασκεδάσεις, μεταφορικά μέσα (δίτροχα) που προσελκύουν την προσοχή των περαστικών έχουν ενσωματωθεί στον τρόπο ζωής των ελλήνων και η αμφισβήτησή τους γίνεται αντιληπτή ως ιδιοτροπία. Ίσως η ανάπτυξη υψηλού μουσικού αισθήματος στους πολίτες αυτής της χώρας να μεταβάλει και την αντίληψη που έχουν για τον θόρυβο!
8. Οπτική ρύπανση και συμβίωση τουριστικών και αγροτικών δραστηριοτήτων: χρησιμοποίηση φιλικών προς το τοπίο υλικών για την κατασκευή των θερμοκηπίων, αισθητική των γεωργικών εγκαταστάσεων και κατασκευών.

6. Ασφάλεια και άμυνα

Όλες οι τεχνολογικά αναπτυγμένες χώρες έχουν χρησιμοποιήσει και χρησιμοποιούν τις στρατιωτικές προμήθειες για την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών, οι οποίες στη συνέχεια μεταφέρονται και διαχέονται στο πολιτικό τομέα της οικονομίας, οδηγώντας σε σημαντικές καινοτομίες. Στην Ελλάδα, παρ' όλο που στρατιωτικές προμήθειες ανέρχονται σε ιδιαίτερα σημαντικό ποσοστό του ΑΕΠ (ακόμη και μετά τις μειώσεις που ακολούθησαν την πτώση του τείχους του Βερολίνου) η έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη αμυντικών τεχνολογιών είναι από τις χαμηλότερες στις χώρες του NATO. Η διάταξη του Ν.2919/01 που προέβλεπε τη διάθεση του 1,5% του ΕΜΠΑΕ για τεχνολογική ανάπτυξη νέων συστημάτων έχει μείνει κενό γράμμα (κατά τα φαινόμενα τουλάχιστον, γιατί καμιά πληροφορία για το θέμα δεν δίνει το ΥΠΕΘΑ). Οι «παντοδύναμες» μονάδες των τριών όπλων που ασχολούνται με τις προμήθειες οπλικών συστημάτων δεν διαθέτουν κατάλληλη εκπαίδευση και στρατηγική για να σχεδιάσουν και να οργανώσουν την εγχώρια παραγωγή τεχνολογίας σε έκταση που να επηρεάσει την βιομηχανική ανάπτυξη της χώρας. Τα τελευταία λίγα χρόνια προωθείται σε Κοινοτικό επίπεδο το άνοιγμα των στρατιωτικών προμηθειών σε όλα τα κράτη μέλη. Με τις αδυναμίες που εμφανίζει αυτή τη στιγμή το ελληνικό σύστημα προμηθειών, η ανάπτυξη

εγχώριας τεχνολογίας κινδυνεύει να παραπεμφθεί στις καλένδες. Η Κυβερνητική παρέμβαση στον τομέα αυτόν είναι κατά συνέπεια επείγουσα.

7. Υγεία και πρόνοια

Το ΠΑΣΟΚ πέτυχε να οργανώσει το Εθνικό Σύστημα Υγείας κατά τη δεκαετία του 1980 και να το βελτιώσει έκτοτε, ώστε σήμερα να έχουν σταματήσει οι μεγάλες ροές ασθενών σε ξένα νοσοκομεία και να αναγνωρίζεται η επιστημονική αξία του ιατρικού προσωπικού. Η διατήρηση και αναβάθμιση όμως αυτής της αξίας απαιτεί επέκταση και συστηματοποίηση της ιατρικής και βιολογικής έρευνας, κυρίως στις πανεπιστημιακές κλινικές. Παραμένουν όμως προβλήματα σοβαρά, που τελευταία έχουν επιδεινωθεί από την κακοδιαχείριση που εφαρμόζουν τα στελέχη που έχει τοποθετήσει η σημερινή Κυβέρνηση.

Τα προβλήματα των δημόσιων νοσοκομείων εντοπίζονται στα οργανωτικά θέματα, όπου παρόλη τη χρήση νέων τεχνολογιών δεν καταφέρνουν να διαχειριστούν ικανοποιητικά ούτε τη ροή των ασθενών κατά τις ημέρες της εφημερίας, ούτε τις πολύπλοκες προμήθειες φαρμάκων, υλικών και μηχανημάτων. Η χρήση όλο και πιο πολύπλοκων μηχανημάτων απαιτεί υψηλού επιπέδου τεχνικό προσωπικό για τη ρύθμιση και τη συντήρηση αυτού του εξοπλισμού. Εξ' άλλου, υπάρχουν πολλά περιθώρια βελτιώσεων στη χρήση πληροφοριακών συστημάτων για τη διαχείριση του νοσοκομείου και του πληθυσμού των ασθενών. Η συνεργασία των ιατρών με τους μηχανικούς και το άλλο τεχνικό προσωπικό ή εξωτερικούς συμβούλους αποτελεί νέα τάση, που δεν έχει ακόμη εδραιωθεί στο ελληνικό σύστημα.

Μεγάλο πρόβλημα στα δημόσια νοσοκομεία, που αναδεικνύεται από τη σύγκριση με τα ιδιωτικά, αποτελεί η στελέχωση, και ιδιαίτερα το παραϊατρικό και βοηθητικό προσωπικό, που παρουσιάζει ελλείμματα σε εκπαίδευση και συμπεριφορά και πιθανόν και σε ποσότητες.

Το μεγαλύτερο όμως πρόβλημα στο Σύστημα παραμένει το «φακελάκι» που δίδεται είτε υπό τη μορφή πρόσθετης αμοιβής στους γιατρούς είτε υπό τη μορφή φιλοδώρηματος στο παραϊατρικό προσωπικό. Η καταπολέμηση αυτής της κοινωνικής ασθένειας πρέπει να κατέβει στο επίπεδο της εκπαίδευσης.

Το σύνολο αυτών των προβλημάτων (δεν περιλήφθηκαν στα ανωτέρω τα προβλήματα της πρωτοβάθμιας περίθαλψης) απαιτεί αξιοκρατική επιλογή και εξέλιξη του προσωπικού, σύστημα αμοιβών και ποινών, συνεχή αξιολόγηση τόσο σε ατομικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο κλινικής και ιδρύματος και ενημέρωση της κοινωνίας για τις επιδόσεις και τα επιτεύγματα του κάθε ιδρύματος.

8. ???